

Denkdocument “Het verminderen van de kloof in de politieke vertegenwoordiging”

Algemeen

Er is in algemene zin sprake van een toenemende kloof tussen de politiek en de gewone mensen.

Waar zou dit aan gelegen kunnen zijn?

- Teveel hoogopgeleiden en te weinig MBO'ers en anders opgeleiden in de politieke vertegenwoordiging bij gemeenten, provincies en op landelijk niveau.
- Er zijn te weinig vrouwen en teveel mannen in politieke organen.
- In de gemeenteraden te weinig vertegenwoordigers uit de wijken en de dorpen.
- De politieke vertegenwoordigers in de Tweede en Eerste kamer komen grotendeels uit de Randstad en te weinig uit de regio's zoals Limburg.

In deze notitie wordt door ons nader op deze constatering en de daaruit volgende adviezen en consequenties ingegaan. Vaak zal daarbij het Duitse politieke systeem besproken worden, dat op cruciale punten een wenkend perspectief biedt.

De politieke vertegenwoordiging naar opleidingsniveau, waarbij het aantal hoogopgeleiden oververtegenwoordigd is op alle politieke niveau's komt met name in de paragraaf *Samenstelling kieslijsten terug* net als de politieke vertegenwoordiging naar geslacht.

Wat de regionale vertegenwoordiging betreft: plusminus 70% van de vertegenwoordigers in de Tweede Kamer woont in de Randstad, terwijl maar ongeveer 40% van de Nederlandse bevolking in de Randstad woont. Dit bemoeilijkt het behartigen van regionale belangen in de landelijke politiek. De stevige partijdiscipline en de hoge kiesdeler die behaald moet worden om op voorkeursstemmen in de Tweede Kamer te komen, bemoeilijken dat verder. Op deze elementen zal met name in de volgende paragraaf *Welk systeem is dan beter dan het huidige kiesstelsel?* en de paragraaf *Verkiezingen in gemeenteraden*, worden ingegaan.

Welk systeem is dan beter dan het huidige kiesstelsel?

In het huidige Nederlandse politieke bestel met uitsluitend landelijke lijsten, komen er teveel fracties in de Tweede Kamer. Thans zijn het er 14 en dat kunnen er in de toekomst nog wel meer worden ook. Iedere fractie voert het woord over politieke thema's die op de agenda staan en daarbij wordt vaak min of meer hetzelfde verhaal verteld. Dat is niet efficiënt en daarnaast zijn deze verhalen veelal gebaseerd op de ervaringen in de eigen Randstedelijke omgeving.

Regionale belangen kunnen verder moeilijk behartigd worden in de Tweede Kamer en binnen de fracties omdat er een stevige partijdiscipline heerst. Een vertegenwoordiger van een politieke partij die een afwijkende eigen (regionale) koers vaart, die schuift zo door van plek 10 naar plek 30 op de verkiezingslijst. Biedt de mogelijkheid om op voorkeursstemmen de Kamer binnen te komen niet

voldoende tegenwicht? Dat is thans niet of nauwelijks het geval omdat de kiesdeler, het aantal voorkeursstemmen dat nodig is om op persoonlijke titel geselecteerd te worden, zo hoog is dat dat bijna niemand lukt. Een uitzondering hierop vormt op dit moment de uit Twente afkomstige Pieter Omtzigt van het CDA.

Vormt het districtenstelsel zoals Engeland en de Verenigde Staten dat kennen misschien een goed alternatief? In die systemen waarin per district een conservatieve of een progressieve vertegenwoordiger gekozen wordt, is er sprake van polarisatie. Om deze reden wijzen wij een dergelijk systeem af. Polarisatie brengt in onze ogen geen oplossing voor politieke vraagstukken. Het globaal beste systeem qua politieke vertegenwoordiging vinden wij dat van Duitsland. De helft van de zetels in de Bundestag wordt gekozen uit de plusminus 300 achterliggende districten en de andere helft, ook plusminus 300 zetels op grond van de nationale kieslijsten. Niet alleen Duitsland maar ook andere landen, zoals België, Frankrijk en Oostenrijk hebben zo'n systeem van gedeeltelijke, regionale vertegenwoordiging.

Het CDA heeft in haar verkiezingsprogramma, vergelijkbaar met het Duitse systeem, voorgesteld om van de Tweede Kamerleden 75 leden te kiezen langs de lijn van de nationale lijsten en 75 via de kiesdistricten. Voor Limburg bij een bevolkingsomvang van 6,5% van de Nederlandse bevolking zijn dat 5 kamerleden in 5 districten, bijvoorbeeld Noord-Limburg, Midden-Limburg, Westelijke Mijnstreek, Maastricht-Heuvelland en Parkstad Limburg.

Een strijd in Parkstad Limburg tussen Frans Timmermans (PvdA) Ron Meijer (SP) zou kunnen. Het kamerlid dat dan plaats neemt in een PvdA-, CDA- of SP-fractie zou dan veel meer gezag hebben en van de partijlijn kunnen afwijken (bv geen 3 miljard naar de Randstad, maar 200 miljoen voor Parkstad Limburg.)

Bij de laatste verkiezingen in Duitsland ging de strijd in Aken bijvoorbeeld tussen een academicus van de CDU en een verpleegkundige van de SPD. De verpleegkundige won de verkiezingsstrijd en vertegenwoordigt nu het district Aken. Zo zijn er veel regio's in Duitsland waar zo'n lokale strijd plaatsvindt.

In België kan een lijsttrekker alleen de lijst aanvoeren in één regio. Ben je kandidaat in Oost-Brabant dan kun je niet tegelijkertijd lijsttrekker in de regio Belgisch Limburg zijn. Dit is ook een vorm van districtenstelsel. In een dergelijk systeem zal de gekozene in een regio, bijvoorbeeld Parkstad Limburg, daar ook contact met de regio moeten houden door bijvoorbeeld het organiseren van spreekuren of het bezoeken en spreken op regionale bijeenkomsten.

In Duitsland word je alleen Minister als je je kiesdistrict hebt gewonnen en namens het district in het Parlement zit. Dat is ook in Engeland, Frankrijk en België het geval. In Nederland komt de helft van de ministers van buiten de Tweede Kamer en vrijwel alleen uit de Randstad. Ze worden dus niet gekozen en hebben nog nooit aan verkiezingen deelgenomen. Zelfs bij het CDA komen de partijleiders uit de Randstad, terwijl de stemmen vooral uit Brabant, Limburg en Twente komen.

Concluderend is het advies om te kiezen voor een gemengd systeem waarbij 75 politieke vertegenwoordigers via landelijke lijsten en 75 via districten/regio's gekozen worden.

Samenstellig kieslijsten

Een ander belangrijk aandachtspunt is de samenstelling van de kieslijsten.

30% van de Nederlandse bevolking heeft een HBO- of academische opleiding. 95% van de Tweede Kamerleden is hoger opgeleid. Ook bij de SP, waarvan dat minder verwacht zou worden. De vraag

kan gesteld worden of de volksvertegenwoordigers niet alleen de hoger opgeleiden vertegenwoordigen. De gewone verpleegkundige, buschauffeur en politieagent komen niet aan bod.

Het opleidingsniveau is natuurlijk niet alleszeggend. De groep die onvoldoende vertegenwoordigd wordt is de groep die veelal eentonig werk doet, in een arbeiderswijk woont, waarvan de vrouw vaak in een eenvoudige zorgfunctie werkt, het netto gezinsinkomen tussen 1500 en 2000 euro ligt en die veelal commerciële media kijken of luisteren. Wij gebruiken hier het opleidingsniveau als indicator omdat andere gemakkelijk hanteerbare kenmerken ontbreken. We spreken daarnaast in het vervolg van deze notitie over 'anders opgeleiden'. Het gaat om dat deel van de bevolking dat geen afgeronde HBO- of academische opleiding heeft. Vaak hebben zij een MBO opleiding of een niet afgeronde andere opleiding.

Het voorstel is om op de één of andere manier te regelen dat de helft van iedere kieslijst 'anders opgeleid is'. Hoger opgeleiden en anders opgeleiden worden dan afwisselend op een verkiezingslijst gezet. Als nummer 1 een hoger opgeleide is, dan is nummer 2 een anders opgeleide enzovoort. Daarmee wordt de Tweede Kamer meer een volksvertegenwoordiging. Dezelfde systematiek kan toegepast worden om het aandeel van vrouwen in de politiek te verhogen. Is nummer 1 een man, dan moet nummer 2 een vrouw zijn en zo verder.

Kiesdrempel Tweede Kamer

Voorgesteld wordt om in Nederland net als in veel andere landen een kiesdrempel in te voeren. In Duitsland en België is de kiesdrempel bijvoorbeeld 5% van de uitgebrachte stemmen. De maatschappij wordt complexer. Dat betekent dat meer deskundigheid en specialisatie nodig is. Wil je een visie als kamerfractie, dan is daar mankracht voor nodig. Een kamerfractie kent vanuit dat standpunt een minimale omvang van 6 a 8 kamerleden. Een kiesdrempel van 5% met een daarbij behorende omvang van plusminus 7 kamerleden (landelijk en regionaal gekozen samen) zou daarvoor een voorwaarde kunnen zijn.

De al eerder toegelichte keuze voor een gedeeltelijk districtenstelsel om inhoudelijke redenen: het versterken van de focus en zeggingskracht van politici op regionale thema's, zorgt eveneens, net als de introductie van een kiesdrempel, voor een toename van de omvang van de politieke partijen. Regionale verkiezingen worden namelijk eerder door een grotere partij dan door een kleinere partij gewonnen. Als de Bundestag in Duitsland geen districtenstel en kiesdrempel had, zouden er plusminus 50 fracties zijn. Nu zijn het er 6.

Opkomstplicht bij verkiezingen

De opkomst bij verkiezingen is veel te laag. De anders opgeleiden komen in meerderheid niet opdagen. De bovenlaag beslist dientengevolge. Als wij een participatiemaatschappij willen waarin iedereen meedoet, moet iedere volwassene die gezond is opkomen bij verkiezingen. Iedere burger kan deelnemen aan en gebruik maken van voorzieningen zoals onderwijs, zorg, infrastructuur, maar heeft ook plichten om mee te doen aan deze maatschappij. Opkomstplicht zoals in België moet ook in Nederland worden ingevoerd. Deze opkomstplicht houdt niet in dat er verplicht op een partij gestemd moet worden. Er kan ook blanco gestemd worden. De burger moet wel naar de stembus gaan en op het niet verschijnen staat een boete. In de participatiemaatschappij zijn er rechten en plichten voor iedereen.

De Eerste Kamer

De Eerste Kamer zou gekozen kunnen worden vanuit de Provincies. In Duitsland wordt de "Bundesrat" (1^e Kamer) samengesteld vanuit de "Länder" die de mensen voordragen. Zou dat in

Nederland op eenzelfde wijze gebeuren, dan zou 6,5% van de 75 leden van de Eerste Kamer vanuit Limburg voorgedragen worden. Dat zijn 5 leden. 5 gedeputeerden vanuit verschillende politieke partijen zouden dat kunnen zijn, die verantwoording afleggen over hun taak in de Eerste Kamer aan de Provinciale Staten. In de grotere provincies, zoals Noord- en Zuid-Holland en Gelderland zouden naast gedeputeerden, ook wethouders uit de grote steden afgevaardigd kunnen worden naar de Eerste Kamer. Deze systematiek zorgt voor een regionalisering en daarmee een beter vertegenwoordigend karakter, van de Eerste Kamer. Tot slot zou op eenzelfde wijze als bij de Tweede Kamer de man-vrouwverdeling bewaakt moeten worden.

Kleine politieke partijen

Bij de Commissie Remkens¹, die voorstellen heeft gedaan voor een beter kiessysteem, is eveneens het Duitse systeem ter sprake gekomen. Met name de kleine christelijke partijen, Christenunie en SGP, hebben daar binnen de Commissie Remkens een veto over uitgesproken. Deze partijen zouden het meest 'last' hebben van een kiesdrempel en regionalisering. Daardoor is men uitgeweken naar andere aanpassingen van het politieke bestel, zoals referenda, die het kiessysteem op zichzelf ongemoeid laten. De vraag is of dat op grond van de juiste argumenten is gebeurd.

Verkiezingen in gemeenteraden

Eenzelfde geregionaliseerd kiesstelsel, dat nationaal voorgesteld wordt, zou ook op gemeentelijk niveau doorgevoerd kunnen worden. In gemeenten zijn er vaak meer dan 10 fracties die in hoofdzaak met dezelfde commentaren komen in inhoudelijke debatten of zonder voldoende deskundigheid hun mening geven. De wethouders moeten dan op al deze vragen en commentaren reageren, wat tot stroperigheid in de besluitvorming leidt. Op gemeentelijk niveau komen, net als op provinciaal en nationaal niveau, zeer complexe onderwerpen aan bod. Wij pleiten daarom voor een kiesdrempel en regionalisering ook op gemeentelijk niveau.

Regionalisering van het gemeentelijk kiesstelsel zou er als volgt uit kunnen zien. De helft van de zetels zou via gemeentelijke lijsten en de andere helft via de wijken en dorpen, toegewezen kunnen worden. Dus een gemeenteraad van 40 zetels, daar worden dan 20 zetels via de lijsten van de partijen bezet en 20 via de wijken/dorpen. Daarmee worden de partijen gedwongen, goede wijkkandidaten te hebben, waardoor in de fracties van de grotere partijen een inbreng vanuit de wijken/dorpen zal plaatsvinden. Meer raadsleden zouden dan rechtstreeks weten wat in de wijken/dorpen speelt. In Duitsland functioneert dit prima.

De kieslijsten zouden aan dezelfde criteria moeten voldoen als bij de Tweede Kamer. De helft hoogopgeleid en de andere helft anders opgeleid. De helft vrouw en de andere helft man.

Nu zijn er vaak meer dan 10 fracties in de gemeenteraad. Vaak partijen met 1 à 2 zetels. Dat is te klein. Het instellen van een kiesdrempel van 5% in combinatie met regionalisering, helpt dit probleem op te lossen. In Duitsland functioneert dit systeem met veel goede inbreng vanuit de wijken. Ook voor Nederland zou dit een prima oplossing zijn zowel voor de grotere steden, als de plattelandsgemeenten, waar de verschillende dorpen een rechtstreekse inbreng in de gemeenteraad zouden krijgen.

Provincies en verkiezingen

De meer dan 40 leden van de provinciale staten zouden voor de helft via provinciale lijsten en voor de helft via deelregio's gekozen kunnen worden. In Limburg zouden dat bijvoorbeeld vijf deelregio's

¹ Lage drempels, hoge dijken, Commissie Remkens, zie <https://www.staatscommissieparlementairstelsel.nl/>

kunnen zijn, namelijk Noord-Limburg, Midden Limburg, Westelijke Mijnstreek, Maastricht-Heuvelland en Parkstad Limburg. Het regionaal toe te wijzen aantal zetels zou ook gebaseerd kunnen worden op het aantal inwoners. De criteria van opleidingsniveau en geslacht zouden hier eveneens moeten gelden, net als bij de andere politieke en bestuurlijke niveaus. De kiesdrempel van 5% is ook op provinciaal niveau een probaat middel om versnippering te voorkomen.

Tot slot

Samenvattend zijn wij voor:

- Een gemengde systeem in de verkiezing van politieke vertegenwoordigers waarbij een deel landelijk en een deel regionaal gekozen wordt;
- Verplichtingen ten aanzien van de kieslijstsamenstelling op de kenmerken opleiding en geslacht;
- De introductie van een kiesdrempel van 5%;
- Het hanteren van een opkomstplicht bij verkiezingen.

Deze standpunten en voorstellen moeten uiteraard verder uitgewerkt en geconcretiseerd worden. Wij zijn daar niet de meest aangewezen partij toe. Wij willen vooral een discussie en gesprek opstarten.